

Однією з важливих умов є проведення корекційно-розвиткової роботи – комплексу заходів з системного психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, застосування корекційних методик, спрямованих на розвиток фізичної, пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення, особистості дитини в цілому.

У цьому Державному стандарті визначено специфіку навчання дітей з особливими потребами з урахуванням особливостей їхнього розвитку та засвоєння навчального матеріалу з кожної освітньої галузі: «Мови та літератури», «Здоров'я та фізичної культури», «Математики», «Технології», «Природознавства», «Суспільствознавства», «Мистецтва».

Застосування інноваційних педагогічних технологій навчання, що спрямовані на формування життєвої компетентності у процесі навчання та реабілітації дітей як здатності використовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності; адаптацію змісту початкової освіти відповідно до особливостей розвитку школярів з порушеннями опорно-рухового апарату та їхніх можливостей засвоєння навчального матеріалу, з максимальним використанням значного потенціалу рухової та пізнавальної активності - все це становить науково-методичні засади навчання молодших школярів з порушеннями опорно-рухового апарату.

Стандартизовані вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів з порушеннями опорно-рухового апарату є підґрунтям для розробки типових навчальних програм з освітніх предметів, сучасних підручників, розробки корекційно-розвивальних блоків занять з метою активізації компенсаторних систем та максимального розвитку школярів.

Забезпечення спеціальних шкіл навчальними програмами, підручниками, методичними посібниками та дидактичними матеріалами є нагальною потребою сьогодення. Існуючі навчальні програми потребують значного удосконалення з урахуванням особливостей психофізичного розвитку молодших школярів із порушеннями опорно-рухового апарату.

Впровадження Державного стандарту не означає підпорядкування навчального процесу жорсткому шаблону, а, навпаки, відкриває широкі можливості для педагогічної творчості, створення варіативних програм навколо обов'язкового змісту, різноманітних технологій навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти (2011р) <http://www.mon.gov.ua>.
2. Детский церебральный паралич: лечение в школьном возрасте / Под ред. И.В. Добрякова, Т.Г. Щедриной. – СПб.: Издательский дом СПб; 2008. – 440 с.
3. Учебно-воспитательная работа в школе-интернате для детей с церебральными параличами / Сост. М.В. Ипполитова. – М.: Просвещение, 1986. – 111с.

УДК: 376-056.264.091.33:81

ДІАГНОСТИКА ФОНЕТИКО-ГРАФІЧНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ФФНМ

Чередніченко Н.В.

кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут корекційної педагогіки та психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Пелешенко О.С.

гімназія №59 імені О.М.Бойченка м. Києва

У статті висвітлена методика обстеження рівня сформованості фонетико-графічних умінь та навичок у молодших школярів із ФФНМ з метою виявлення механізмів фонемографічних помилок, що перешкоджають успішному опануванню грамотним письмом.

В статті освещена методика обследования уровня сформированности фонетико-графических умений и навыков младших школьников с ФФНР с целью выявления механизмов фонемографических ошибок, препятствующих успешному овладению грамотным письмом.

In the article the method of formation of surveys of phonetics - graphic skills with younger students FFNR to identify mechanisms fonemograficheskikh errors preventing the successful mastery of the principle of phonetic writing.

Ключові слова: фонетико-графічні уміння, фонемографічні помилки, лінгвістичні здібності, загальнофункціональні механізми мовленнєвої діяльності, слухові функції та операції.

Ключевые слова: фонетико-графические умения, фонемографические ошибки, лингвистические способности, общефункциональные механизмы речевой деятельности, слуховые функции и операции.

Key words: phonetic and graphic skills fonemograficheskije errors, linguistic abilities, general funktsyonalnye mechanisms of speech activity, auditory functions and operations.

Дослідження різних науковців та практиків (О.Гопіченко, О.Корнєв, І.Прищепова, О.Російська, І.Садівнікова, Н.Чередніченко, А.Ястребова) свідчать, що існують специфічні утруднення у навчанні учнів загальноосвітніх шкіл, особливо початкової ланки грамотного письма, обумовлене обмеженістю мовленнєвого досвіду школярів, недостатнім рівнем сформованості розумово-мовленнєвих операцій, дій, а також психічних функцій, які забезпечують засвоєння процесу письма.

Повноцінне засвоєння письма тісно пов'язане з рівнем розвитку усного мовлення. У період оволодіння усним мовленням у дитини відбувається неусвідомлене засвоєння мовного матеріалу, формування фонематичних процесів і морфологічних узагальнень, що забезпечує готовність до оволодіння письмом у молодшому шкільному віці [1,4].

У процесі формування писемних умінь та навичок дитина молодшого шкільного віку спочатку опановує письмо за фонетичним принципом, згідно якого вимова та написання слова збігаються. Оволодівши навичкою письма за фонетичним принципом, у дитини формуються уміння позначати звуки буквами під час написання слів, які записуються за морфологічним принципом. Для опанування грамотним письмом дитина повинна спостерігати за мовленням, вміти швидко помічати варіанти звучання однієї і тієї ж фонемі у різних фонетичних позиціях, а також постійно фіксувати увагу на звуко - буквенному складі слова, що сприяє виникненню і розвитку орфографічної пильності (С.Богоявленський, М.Рождественський, Н.Чередніченко, Н.Щербакова) [2,9].

Сутність орфографічної пильності полягає в умінні помічати у мовленні різні варіанти однієї й тієї ж фонемі, яка входить до складу певної морфемі. Також для засвоєння фонетичного принципу письма дитині необхідно оволодіти основними операціями письма: звуковим аналізом, співвіднесенням звука з буквою та букви з кінемією.

Діти молодшого шкільного віку із ФФНМ в умовах загальноосвітньої школи під час опанування писемного мовлення стикаються із труднощами оволодіння письмом за фонетичним принципом. Стійка неспроможність оволодіти грамотним письмом і виникнення дисграфічних помилок обумовлена недостатньою сформованістю або відхиленнями:

1. Загальнофункціональних механізмів мовленнєвої діяльності:
 - психічних функцій (зорово-просторового гнозису та праксису, уваги, пам'яті);
 - операціональних компонентів мислення (аналізу, синтезу, порівняння, контролю, узагальнення, класифікації);
2. Специфічних мовленнєвих механізмів - симультанно-сукцесивного аналізу і синтезу, аналітико-синтетичної діяльності слухового та мовнорухового аналізаторів.
3. Усномовленнєвих передумов - слухової диференціації фонем, їх правильної вимови, сформованості лексико-граматичного складу мовлення.

Своєрідність функціонування мовнорухового і акустичного аналізаторів у молодших школярів із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення призводить до виникнення фонемографічних помилок на письмі, які проявляються у пропусках, замінах або змішуваннях, додаванні чи переставлянні окремих літер у словах. Вони є серйозною перешкодою опанування грамотним письмом, керуючись правилами фонетики і графіки на початкових етапах навчання, а на більш пізніх – засвоєння граматики та орфографії рідної мови [3,5].

Подолання фонемографічних помилок у молодших школярів із ФФНМ та оптимізація корекційного впливу потребує дослідження механізмів та причин порушень письма у дітей із ФФНМ. Необхідно зосередити увагу на умовах виникнення і специфіці проявів відхилень під час виконання учнями запропонованих завдань, адже правильне вивчення структури даних порушень дозволить підібрати ефективні шляхи їх корекції.

Метою обстеження молодших школярів із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення є виявлення залежності опанування грамотним письмом за фонетичним принципом від ступеня порушення усного мовлення, стану сформованості слухових функцій і операцій, які забезпечують оволодіння молодшими школярами грамотним письмом, керуючись правилами фонетики і графіки.

Основними завданнями, що потребують вирішення у процесі обстеження виступають:

- визначення передумов, необхідні для формування навичок грамотного письма за правилами фонетики і графіки та з'ясування стану їх сформованості у молодших школярів із ФФНМ;
- виявлення типових фонемографічних помилок у письмових роботах молодших школярів із ФФНМ;
- дослідження рівня сформованості в учнів із ФФНМ навичок письма за правилами фонетики і графіки;
- визначення рівня сформованості мовленнєвих та немовленнєвих функцій та операцій, які лежать в основі труднощів при оволодінні навичкою письма за фонетичним принципом.

Вирішення поставлених завдань відбувається поетапно. Дослідження проводиться у груповій та індивідуальній формі з урахуванням таких основних принципів - комплексності, системності, патогенетичний, діяльнісного підходу, особистісний та принцип розвитку.

При розробці діагностичних завдань для обстеження рівня сформованості фонетико-графічних умінь та навичок молодших школярів із ФФНМ ми використовували методики досліджень В.Тарасун та Н. Чередніченко з даної проблематики.

Зміст обстеження включає такі етапи:

I. Етап

1. Вивчення анкетних даних, медико-педагогічної документації та анамнезу.
2. Аналіз різних видів письмових робіт молодших школярів із ФФНМ: словниковий диктант; слуховий текстовий диктант; орфографічний диктант.

Мовний матеріал словникового та текстового слухового диктанту повинен відповідати програмним вимогам з курсу української мови з метою виявлення умінь молодших школярів моделювати звукову структуру слова, позначаючи її відповідними буквами на письмі, керуючись фонетичним принципом письма. В диктантах мають бути слова, насичені опозиційними звуками, буквами, схожими за оптико-просторовими або графічними ознаками. Орфографічний та словниковий диктант дає можливість виявити вміння молодшого школяра добирати відповідну орфограму.

Словниковий та орфографічний диктант повинен вміщувати слова з наступними орфограмами: «ь знак» та голосні другого ряду для пом'якшення приголосних у кінці та середині слова; апостроф перед я,ю,є,ї; сполучення «ьо», «йо»; велика

буква у власних назвах; подвоєння приголосних, що не потребує застосування правила; апостроф після префіксів на приголосний перед буквами я,ю,є,ї [6].

Шкала оцінювання письмових робіт

Оцінка	Ступінь виконання завдання
5	Завдання виконане вірно, без жодної помилки.
4	Кількість допущених помилок не перевищує двох орфограм і виправлялися дитиною самостійно після їх пред'явлення логопедом.
3	Кількість допущених помилок спостерігалася більше, ніж у трьох орфограмах та виправлялися дитиною частково після пред'явлення їх логопедом.
2	Допущена велика кількість помилок, які учень навіть після вказівки логопеда не був у змозі виправити самостійно.
1	Спостерігалась велика кількість помилок на різні типи орфограм із пропусками слів, які дитина самостійно не змогла виправити.
0	Завдання було виконане частково із великою кількістю помилок.

II. Етап

Другий етап обстеження передбачає виявлення рівня сформованості мовленнєвих та немовленнєвих функцій та операцій, які забезпечують успішне засвоєння правил фонетики і графіки на письмі. Розв'язання даного завдання потребує дослідження мовленнєвих передумов і механізмів, що лежать в основі порушень письма у дітей молодшого шкільного віку.

Дітям пропонується виконати **3 блоки** завдань, спрямованих на:

I. Дослідження **лінгвістичних здібностей** з метою визначення рівня сформованості мовних понять, знань правил фонетики і графіки.

II. Вивчення стану **слухових функцій і операцій**.

III. Дослідження рівня сформованості **загальнофункціональних механізмів мовлення**.

Блок I - А. Дослідження лінгвістичних здібностей. Визначення рівня сформованості мовних понять, знань правил фонетики і графіки

1. Дослідження розуміння мовних понять.

1.1. Дослідження розуміння мовних понять «Звук - Буква».

Мета: визначити розуміння учнями понять «звук», «буква»; вміння пояснити різницю між цими поняттями (букви пишемо і читаємо, звук чуємо, вимовляємо)

Інструкція: - Послухай і скажи, що я назвала (логопед вимовляє звуки б,п,а,о,л,е,н,и,с,у).

- Подивись і скажи, що записано на дошці? (логопед записує букви). Поясни різницю між звуком і буквою.

- Назви кількість звуків у словах: лінь, ялинка, сьомий.

- Назви кількість букв у слові: трембіта, річка, жито.

1.2. Дослідження розуміння мовних понять: «Голосний - Приголосний».

Мета: вивчення розуміння понять «голосний», «приголосний». Слова записані на картці.

Інструкція: - Назви (запиши) букви, що позначають голосні звуки: *лізти, вихід, молоко, важкий, сірник, кулетет*.

- Назви (запиши) букви, що позначають приголосні звуки: *закуток, цукор, музей, пошта, дужка, легко*.

Поглиблена діагностика: - Прочитай слова: *книжковий, сіль, бджола, яблуна*.

а) визнач кількість звуків і букв у кожному слові;

б) назви голосні та приголосні звуки;

в) вкажи, які вони (глухі, дзвінкі, тверді, м'які);

г) визнач кількість складів у слові;

д) визнач наголошений склад і назви ненаголошені склади;

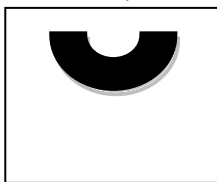
е) визнач наголошений голосний.

1.3. Дослідження розуміння мовних понять: «Склад - Слово».

Мета: дослідити розуміння понять «склад», «слово».

Інструкція: Я читатиму склади і слова, а ви повинні підняти відповідну сигнальну картку, яка позначає склад чи слово.

Мовленнєвий матеріал : Па, павук, РА, ЖА, Мило, Білий, НЕ, УК, сіно, ІВ, жито, ТО, діло, ДІ.

1.4. Дослідження розуміння мовних понять: «Слово - Речення».

Мета: дослідити розуміння понять «слово», «речення», вміння їх диференціювати та виконувати синтаксичний аналіз.

Хід виконання: Логопед читає речення і задає дітям питання.

Інструкція:- Послухайте і скажіть, що я прочитала? (речення).

- Як ти зрозумів, що це речення? (речення складається зі слів, повідомляє про щось). - Скільки у цьому реченні слів?

Мовний матеріал:

2клас: Весняне сонечко зігриває землю. На землю опустилась осінь.

3клас: Михайлова шпаківня зустрічала пернатих гостей. На околиці нашого села квітнуть явори.

Оцінювання результатів виконання усіх запропонованих завдань відбувалося таким чином:

2 бали – дитина вірно дала відповіді на запитання, правильно виконала завдання;

1 бал – дитина виконала завдання лише з допомогою логопеда (за аналогією пасивно-репродуктивно відтворює наданий їй зразок, використовує пояснення логопеда).

0 балів – дитина неправильно виконала завдання або не зрозуміла його суті загалом.

2. Перевірка знань правил.

2.1 Написання власних назв з великої літери.

Мета: дослідити вміння використовувати правила написання власних назв з великої літери.

1) Інструкція: - Послухай слова: *Марина, Павло, Київ, Карпати, Сірко, Мурчик*. – З якої букви ти їх запишеш? Згадай правило.

2) - Послухай слова, підніми сигнальну картку, коли почуєш слова, що означають власні назви: *Дніпро, життя, Василь Петрович, Кузя, ріка, море, Україна, щастя, Хрещатик*.

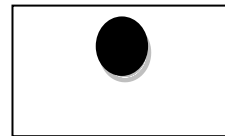
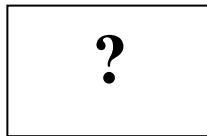
3) - Прочитай слова, спиши їх, виправивши помилки. Поясни написання слів (слова записані з помилками та без них): *українець, донецьк, білка, Країна, росія, львів, андрій, Цукерка, мавпа, Кирил васильович, марія антонівна*.

2.2 Використання розділових знаків під час запису речень, різних за інтонацією.

Мета: визначити вміння користуватися розділовими знаками, а саме крапкою, знаком питання і оклику у кінці речення.

Інструкція: послухай речення і підніми відповідну картку з знаком, який треба ставити у кінці речення.

Негайно прибери кімнату! На вулиці мороз. Сьогоднішній день вдався на славу. Який сьогодні перший урок? Пошукаємо іграшки разом! Ти чому не виконав домашнє завдання?

2.3 Використання апострофа.

Мета: дослідити вміння дитини чути роздільну вимову у словах і вміння позначити її на письмі відповідним графічним знаком.

Хід виконання: вправу доцільно проводити в ігровій формі у наступній послідовності:

а) - Послухай і пригадай, що спільне чуєш у вимові цих слів? (логопед зачитує слова, виділяючи силою голосу апостроф): *м'яч, бур'ян, сім'я, в'юн, п'ять*.

б) - Пригадай, як на письмі позначається роздільна вимова приголосних *б, п, в, м, ф, р?* (апострофом).

в) - Розкажи правило про апостроф.

г) Гра «Злови слово». - Підніми сигнальну картку з апострофом, якщо почуєш роздільну вимову приголосних у словах: *буряк, рясно, п'є, сім'я, крякати, бар'єр, в'юн, рябий, м'яч*.

д) - Запиши у дві колонки слова: у першу колонку - слова із апострофом, а у другу - без апострофа: *сім'я, в'юн, рясно, рябий, буряк, м'яч, крякати, в'яжи, подвір'я, цвях, свято, черв'як, мавпячий* (Дитина записує слова на слух).

г) - Придумай слово з апострофом.

2.4. Вміння визначати подовження звука у слові.

Мета: дослідити вміння помічати у словах подовження вимови приголосних звуків та позначати це на письмі відповідними буквами.

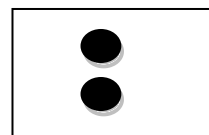
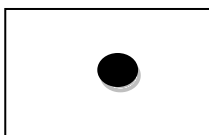
Інструкція:

а) - Підніми сигнальну картку з однією крапкою, якщо у слові відсутні подовжені приголосні; з двома крапками, якщо у слові є подовження приголосних: *собачення, читання, сторічний, десятиріччя, щоденник, осінній, неня, знання, життя, тягнути, узлісся, мавпеня*.

б) - Пригадай правило.

в) - Запиши слова у дві колонки, у першу - з подовженою вимовою приголосних, у другу - без подовженої вимови (слова вивляються логопедом або записані на картках, діти мають вибрати варіант правильного написання).

Мовний матеріал: *знання, (зна.я (н,нн)), життя (жи.я (тт, т)), неказаний, собачення, читання, сторіч, малювання, беззахисний, знань, осінній, весняний, суддя, хвилина, черешня, щоденник, годинник*.

Оцінювання знань правил та уміння їх використовувати на практиці відбувалося наступним чином:

2 бали – дитина виконала завдання правильно та самостійно, знає правило та правильно його використовує під час виконання як усних, так і письмових завдань.

1 бали – утруднюється самостійно виконати завдання, потребує роз'яснень логопеда і наведення прикладів.

0 балів – дитина не виконала завдання навіть після пояснень логопеда, не знає правила.

Блок I - Б. Дослідження стану звуко-буквених асоціацій та графічних образів букв

1. Дослідження стану сформованості звуко-буквених асоціацій.

а) дослідження сформованості звуко - буквеного кодування.

Мовний матеріал: букви які пред'являються попарно: Т-Д, Ж-Ш, -С-З, Ч-Ц, Я-Ю, Й-І, Й-Ї, У-Ю, Б-П, Р-Л, Е-Є, Ї-І, І-Е, Е-И.

Хід виконання: Логопед диктує звуки, учні записують відповідні букви.

Інструкція: Я називатиму звуки, а ви запишіть букви, якими ці звуки позначаються.

б) визначення вміння співвідносити сприйняту фонему із зоровим образом букв.

Мовний матеріал: розрізна азбука.

Хід виконання: Логопед пропонує визначити першу і останню букви в слові.

Інструкція: - Назви першу букву у словах: *якір, юрба, єнот, їсти, йти, іній.*

- Назви останню букву у словах: *клей, земля, темніє, кінь, співаю, шиє, цілющі.*

2. Вміння помічати різницю звучання фонем за м'якістю – твердістю та відображати її на письмі.

Обладнання: картки з умовними позначеннями м'якості і твердості звуків.

Хід виконання: дитині пропонується підняти ту картку, яка відповідає складу, що вимовив логопед, а потім записати його.

Інструкція : - Коли почуєш м'який склад - підними картку з двома рисочками, якщо склад твердий - покажи картку з однією рисою.

Склади для дослідження: *сі, ти, сьо, ся, са, ньо, ні, ню, ну, сьо, со, се, се, си, сю, су.*

3. Дослідження вміння диференціювати і позначати фонему відповідними буквами.

Мета: визначити вміння диференціювати букви *ї* - *й* у словах.

Мовний матеріал - слова: *вибоїна, флейта, доїхати, дайте, поїзд, мрійте, країна, питайте, поїзд, міркуй, їхати.*

Інструкція: - Запиши в одну колонку слова із буквою *ї*, у іншу - із буквою *й*.

4. Визначення вміння виділяти орфограми.

Мета: визначити вміння помічати орфограми у словах на слух і передавати її на письмі.

Мовленнєвий матеріал: Слова - майор, льон, сьомий, район, незнайомий, дзьобик, знайомий, дзьоб, Стьопа, синього, крайок, тьохкає, майонез, льотчик, третьому, гайок.

Інструкція:

Послухай слово і підними картку зі сполученням *ЙО* або *ЬО*.

Запиши у дві колонки слова: у першу з орфограмою *ЙО*, а у другу – із орфограмою *ЬО*.

Оцінювання результатів виконання чотирьох завдань відбувалося за такими критеріями:

2 бали – дитина правильно виконала завдання.

1 бал - дитина допустила 2-4 помилки при виконанні завдання.

0 балів - дитина зробила більше чотирьох помилок.

Блок II. Визначення стану сформованості слухових функцій і операцій

1. Стан сформованості фонематичного сприймання.

Мета: визначити сформованість уміння розпізнавати опозиційні звуки в словах-паронімах.

Мовний матеріал: картинки із зображенням пар слів-паронімів зі звуками, які дитина правильно вживає у власному мовленні, та зі звуками, що дитина змішує чи замінює у власному мовленні.

Хід виконання: Логопед викладає перед дитиною по черзі по одній парі картинок із зображенням слів-паронімів та просить показати на картинці назване ним слово (у ході виконання завдання слід уникати випадкових відповідей дітей, для цього кожне слово пред'являється дитині щонайменше тричі. При цьому логопед ніби намагається заплутати дитину).

Інструкція: Подивись, будь ласка, на малюнки і покажи, де коза, а де коза, а де коза, а де коза, куди поділася коза тощо.

Оцінювання результатів:

+ – фонематичне сприймання опозиційних звуків, що входять до відповідної пари слів паронімів – сформоване.

- – фонематичне сприймання опозиційних звуків, що входять до відповідної пари слів паронімів – не сформоване (означений механізм є основним в структурі дефекту щодо змішувань чи замінів зазначених опозиційних звуків;

2. Визначення вміння розрізняти тверді і м'які фонему.

Мета: визначити вміння розрізняти тверді і м'які фонему.

Мовний матеріал: картки з умовними позначеннями твердості і м'якості фонем; слова: *цап, цокіт, центр, ціна, серце, палець, цілина, матрац, ціль, цифра, офіцер, кільце, цяцька, водиця, цуцик, цукерка, спиця, цвях, яйце, кварц, віконце, віця, перець, цитата.*

Хід виконання: логопед ознайомлює дітей із картками, пояснює правила використання карток – картка із літерою *Ц* без рисочки – означає, що цей звук у слові твердий, а картка літери *Ц* із рисочкою – позначає м'якість цього звука у слові.

Інструкція: - Слушайте уважно слова, якщо звук [Ц] буде звучати м'яко, підними картку, на якій зображена літера *Ц* із рисочкою, якщо звук [Ц] у слові звучить твердо – підними картку із буквою *Ц* без рисочки.

- Поділіть листочок на дві колонки, у першу запишіть слова, у яких звук [Ц] – м'який, у другу - де цей звук твердий.

Оцінювання результатів:

2 бали – дитина безпомилково виконала завдання

1 бал - дитина допустила не більше трьох помилок

0 балів – дитина допустила більше трьох помилок

3. Стан сформованості фонематичних уявлень.

Мета: з'ясувати стан сформованості фонематичних уявлень на матеріалі слів з опозиційними звуками, які дитина змішує у власному мовленні або на письмі.

Мовний матеріал: предметні картинки, у назвах яких є опозиційні звуки:

а) які дитина правильно вживає у власному мовленні;

б) які дитина неправильно вживає у власному мовленні.

Хід виконання:

Перед дитиною врозсіп викладаються картинки із зображенням добре відомих предметів, назви яких містять опозиційні звуки, що змішуються (замінюються) дитиною на письмі. Педагог пропонує дитині без опори на слух та без проговорювання слів визначити, в назвах яких картинок є задані опозиційні звуки.

Інструкція: розклади мовчки ці картинки у дві колонки: праворуч - у назвах яких є звук [т], а ліворуч, у назвах яких є звук [д]. Однак це слід робити мовчки, а щоб ти випадково не назвав слово, будь ласка, тримай кінчик язичка закушеним між зубками.

Виконуючи завдання в умовах, коли слово не звучить і не вимовляється (навіть приховано, адже язичок закушений), дитина здійснює аналіз заданих звуків на фоні слів лише за уявленнями. Саме тому помилки, допущені під час виконання цього завдання, свідчать про несформованість фонематичних уявлень. Дослідження проводилось на матеріалі звуків, що замінюються у писемному мовленні дітей[8].

Оцінювання:

«+» – фонематичні уявлення щодо відповідних корелюючих фонем сформовані. Дослідження проводиться на матеріалі звуків, що замінюються у писемному мовленні дітей. Можливо, причина цих замінів (змішувань) має не фонематичний, а артикуляторний характер.

« - » – результат означає несформованість фонематичних уявлень і є основною причиною замінів, які виникають в писемному мовленні дитини.

Завдання для поглибленої діагностики:

Інструкція: - Відбери малюнки зі звуком [А], запиши відповідні слова. Малюнки: *автобус, свічка, яблуко, стіл, шуба, лисиця, якір.*

- Якими буквами на письмі позначається звук [а] у записаних тобою словах?

Оцінювання результатів:

«+» - дитина правильно відбирає всі малюнки

« - » - дитина допускає помилки, відібравши невірні малюнки.

4. Стан розвитку фонематичного синтезу та аналізу.

4.1 Стан звуко-буквеного аналізу.

I Варіант.

Мета: дослідити сформованість фонематичного аналізу на рівні слова.

Матеріал - предметні малюнки: *кран, ракета, лампа, ваза.*

Хід виконання: Перед дитиною викладають малюнки для дослідження фонематичного аналізу, уточнюється чи відома назва цих малюнків дитині.

Інструкція: - Назви той малюнок, у назві якого перший звук такий самий, як і в слові «ластівка» (аналогічно з іншими словами).

Оцінювання:

«+» - правильно називає малюнок, що свідчить про сформованість фонематичного аналізу.

«-» - неправильно називає малюнок, що свідчить про несформованість фонематичного аналізу.

Завдання для поглибленої діагностики пропонується за умови, якщо дитина виконала попереднє завдання з допомогою.

Мета: підтвердити або відхилити припущення про несформованість фонематичного аналізу.

Мовний матеріал: малюнки: *кран, ракета, лампа, ваза.*

Хід виконання: перед дитиною викладають малюнки, уточнюють їх назви, пропонують, не називаючи слова в голос, відібрати запропонований малюнок.

Інструкція: назви серед малюнків той, назва якого починається зі звука [в].

Оцінювання результатів:

«+» - фонематичний аналіз сформований, дитина знайшла відповідний малюнок.

«-» - дитина не знайшла відповідний малюнок, що свідчить про несформованість фонематичного аналізу.

II Варіант

Мовний матеріал- слова: *диван, пальто, коса, слон, кіт, мак, фішки із картону.*

Інструкція:

- Поклади під малюнками стільки фішок, скільки звуків у його назві.

Картки із малюнками: *кран, ракета, лампа, аквалангіст, стіл, термометр, вантажівка.*

- Назви звуки по порядку, скільки всього звуків у слові.

- Придумай слово із 3,4,5, звуками.

Оцінювання результатів:

«+» - фонематичний аналіз сформований, дитина безпомилково виконує завдання.

«-» - дитина не виконала завдання, що свідчить про несформованість фонематичного аналізу.

4.2. Стан фонематичного синтезу.

Пропонуються наступні завдання:

а) запис слів, які логопед читає по буквах: м,а,к, г,у,л,я, р,у,ч,к,а, л,і,н,и,в,и,й.

Оцінювання результатів:

2 бали – дитина безпомилково виконала завдання.

1 бал - дитина виконує завдання з допомогою логопеда.

0 балів – дитина не виконала завдання.

Блок III. Дослідження загальнофункціональних механізмів мовленнєвої діяльності

1. Ступінь розвитку слухової уваги і контролю.

1.1. Мета: дослідити вміння молодшого школяра помічати помилку у звуковому оформленні слова.

Мовний матеріал: палка, балка, білка, пилка, **билка**, брати, прати, **прити**, борт, порт, пити, бити, **бути**.

Інструкція: уважно слухай слова, що я вимовляю. Плесни у долоні, якщо слово буде звучати неправильно, негарно або ти не чув ніколи такого слова.

1.2. Мета: дослідити вміння дитини визначати за рахунок якої фонем(букви) відбулась різниця у семантиці слова.

Мовний матеріал: синій – синіє, день - дні, пень – пні, кінь – лінь, біль – білі, тінь – тіні, тюлень – тюлені, край – краї, годує – годуу.

Хід виконання: Логопед зачитує слова парами, які відрізняються однією буквою, учень повинен помітити різницю показавши відповідну букву.

Інструкція: послухай перше і друге слово, чи є між ними різниця? Покажи якою буквою вони відрізняються?

Оцінювання результатів:

2 бали – дитина правильно виконала завдання.

1 бал - дитина виконала завдання після надання зразку виконання.

0 балів - дитина допускала помилки після надання зразку виконання завдання.

2. Дослідження зорової уваги та контролю.

Мета: Визначити рівень зорової уваги та вміння співвідносити з еталоном.

Інструкція: порівняй текст зі зразком, виправ помилки.

Зразок:

Біля великого озера в лісі стоїть дерев'яний будинок. У цьому будинку живе Василько. Дідусь у Василька працює лісником. Тато і мама також доглядають ліс. Василько ходить у другий клас. Хлопчик мріє стати лісником.

Виправ помилки:

Біля великого озера в лісі стоїть дерев'яний будинок. У цьому будинку живе Василько. Дідусь у василка працює льсником. Тато і мама також доглядають ліс. Василько ходити у друхий клас. Хлопчик мріє стати лісником.

Оцінювання результатів:

2 бали – дитина вірно виконала всі завдання.

1 бал - дитина виправила лише половину помилок.

0 балів - дитина знайшла лише найпомітніші помилки.

3. Дослідження мовно-слухової пам'яті.

3.1. Мета: дослідити рівень сформованості мовно-слухової пам'яті на матеріалі слів.

Інструкція: уважно послухай слова, запам'ятай і повтори їх у тій самій послідовності: *сім, око, тин, коло, буква, аквалангіст, трактор, квітка, місяць*.

Оцінювання результатів:

2 бали - дитина відтворила всі слова.

1 бал - дитина відтворила лише прості за складовою структурою слова.

0 балів - дитина відтворила лише половину слів у порушеній послідовності.

3.2. Мета: дослідити рівень сформованості мовно-слухової пам'яті при запам'ятовуванні і відтворенні синтаксичних конструкцій.

Мовний матеріал: *Дівчинка пішла до школи після того, як поснідала.*

Поснідавши, Микола вирушив на роботу.

Інструкція: - Послухай і запам'ятай речення (речення пред'являються дитині лише один раз, дитина відтворює його після відволікаючого моменту).

- Подивись у вікно, яка зараз пора року?

- Повтори речення, яке прослухав.

Оцінювання результатів:

2 бали – дитина відтворила все речення правильно.

1 бал – дитина відтворила речення, але змінила порядок слів у ньому.

0 балів - дитина відтворила лише початок або закінчення речення.

Шкала оцінювання фонетико – графічних умінь та навичок II етапу діагностичного обстеження молодших школярів із ФФНМ.

Бали	Рівень сформованості фонетико – графічних умінь та навичок
44- 35	Високий
34-20	Середній
19-0	Низький

Запропонована методика обстеження молодших школярів із ФФНМ надасть можливості виявити причини виникнення фонемографічних помилок, а також визначити напрямки та зміст корекційної роботи, спрямованої на формування або вдосконалення основних механізмів, які забезпечують опанування навичок фонетики та графіки та їх використання як в усному, так і в писемному мовленні. Це сприятиме підвищенню рівня фонетико-орфографічної грамотності молодших школярів із ФФНМ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ананьев Б.Г. Анализ трудностей в процессе овладения детьми чтением и письмом – «Известие АМН РСФСР», вип.70.- 1959.- С.56-72.
2. Богоявленский Д.Н. Психология усвоения грамматики, орфографии и развития письменной речи. - М.: АПН РСФСР, 1956. – 281 с.
3. Эльконин Д.Б. Формирование умственного действия звукового анализа слов у детей дошкольного возраста // Доклады АПН РСФСР, Вып. 1. – 1957.
4. Ляудіс В.Я., Негуре І.П. Психологічні основи формування писемного мовлення молодших школярів.– М.: Міжнародна педагогічна академія, 1994. – 150 с.
5. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. Е.Ф. Собонович, Л.Е. Андрусихина, Л.И. Бартенёва и др. – К.: «Компания»,1988.- 127с.
6. Методика викладання української мови: // С.І.Дорошенко, М.С.Вашуленко, О.І.Мельничайко та ін.; за ред. С.І.Дорошенка. – К.: Вища школа, 1989. – 423 с.
7. Тарасун В.В. Логодидактика. – К, 2004.- 348с.
8. Тищенко В.В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення// Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць. Вип. 4. – К.: Актуальна освіта, 2007. – 164 с.
9. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей з вадами мовленнєвого розвитку //Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Зб.Наукових праць. –К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004. - №1.

УДК 373.3:159.922.76-056.34

ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН УЧНІВ ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСІВ

Чопік О.В.

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

У статті описано результати дослідження стосунків в учнівських колективах інклюзивних класів.

В статье описаны результаты исследования отношений в ученических коллективах инклюзивных классов.

In the article the results of research of pupils' interpersonal relations of inclusive classes are described.

Ключові слова: інклюзивний клас, міжособистісні взаємини, учні з вадами опорно-рухового апарату, соціальний статус, колектив.

Ключевые слова: инклюзивный класс, межличностные взаимоотношения, ученики с недостатками опорно-двигательного аппарата, социальный статус, коллектив.

Key words: pupils with breaches of supporting-motor device, healthy children, social status, inclusive class, interpersonal relations.

Однією з проблем інклюзивної освіти є становлення стосунків дітей з вадами опорно-рухового апарату із здоровими ровесниками в умовах спільного навчання, адже це є однією з умов успішної соціалізації

Стосунки учнів інклюзивного класу досліджено у роботах В.Н.Бутенко, Валлегем, Р.Коззуол, А.Н.Конопльової, З.Лютфійя, Е.Новіцкі, В.І.Олешкевич, Р.Фріз, Murray-Seegart, Peck, Donaldson, Pezzoli, Staub та інших. Вчені виявили, що на становлення міжособистісних стосунків дітей у інклюзивному класі впливає багато чинників. Зокрема, О.В.Татаринцев [3] зауважує, що порушення розвитку дітей з церебральним паралічем своєрідно впливають на формування соціальних взаємин дітей. Перш за все, спостерігається значна ізольованість дитини від дитячого колективу внаслідок обмеженої рухової активності.